

STOJERUČNA IZJAVA STOJICIĆA
RANJELA ŽELEZNIČKOG SLUŽBE-
NIKA IZ 1967 GODINE, ZBOG
OPTUŽBE DA JE SARADJIVAO SA
NEPOMI.

INTERNIRAC U NEMAČKE LOGORE

PODACI ZA PREŽIVELOG LOGORAŠA - LOGORA
CRVENI ERST U NIŠU - INTERNIRCA U NEMA-
ČKE LOGORE ZBOG SARADNJE SA NEPO-M NA
PODRUČJU GRDELICE 1941-1943 GODINE.

STOJICIĆA RANJELA

(8 stranica)

S A D R Ž A J I

- Biografski podaci
- Saradnja s NEPOM na području Grdelice do hapšenja 4.3.43
- Podaci o hapšenju grupe železničara u Grdelici.
- Život u logoru CRVENI ERST u Nišu
- Kašnjanje logoraša bez vode i hrane
- Stražari u logoru ŠIPTARI SA KOSOVA-kao nemački vojnici
- Transport na Banjicu 16 jula 1944 godine, oko 1000 logoraša
- Interniranje u nemačke logore "GUSEN II"
- Zbivanja u logorima van zemlje.
- Podaci o izdajnicima u nemačkim logorima

Izjava RANDJELA STOJIČIĆA - 2 -

zatvorenika logora Crveni

Krst u Nišu, ćelija br.14

rođenog 6. XII 1917. godine

u Gramadji, opština Vladičin

Han, od oca Stojana i Maj-

ke Sofke, rođ. Pešić, sada

šef žel. stanice Kosanička

rača.

Materijal prikupio

i obradio Nožica Branko

spoljni saradnik Narod-

nog muzeja u Nišu,

stenodaktilograf

Vlastimir Krstić

Uhapšen sam 4. III 1943. godine od strane KARLA

Ungara, nemačkog gestapovca i islednika logora Crveni Krst. Uha-
pšen sam u železničkoj stanici Grdelica, gde sam radio kao ot-
pravnik vozova, a po tužbi nekog dostavljača koji je ostao neot-
kriven, već se samo nagadja, jer je uhapšena veća grupa železni-
čara i civila iz Grdelice, koje ću da vam dalje nabrojim po imenu.

Doteran sam u logor 4. III 1943. godine oko 19 časova,
i posle detaljnog pretresa i oduzimanja svih stvari zatvoren sam
u ćeliji broj 14. Tamo me niko ništa nije pitao 29 dana, tek po-
sle su me odvodili na saslušanja koje je trajalo još oko mesec
dana, zatim su me prebacili u sobu broj 4, gde sam ostao dva
dana, a potom me premestili u sobu broj 6, gde sam ostao do 16.
jula 1944. godine, kada su nas - grupu od oko 200 ljudi tran-
sportovali za logor Banjicu. Utovar je izvršen u Crvenom Krstu.

Režim u logoru: užasan, izživljavanje komandanta lo-
gora - "Motkara" i drešera kerova, "kučkara" - kao i druge brati-
je iz uprave logora da rade sa zatvorenicima sve što im padne na
pamet (ako su je uopšte imali). Premlađivanje, kažnjavanje svako-
vrnim kaznama, izvodjenje u pola noći na streljanje, zatvaranje
u ćeliju broj 19 koja se zvala "tamnica". Tamo su ljudi, vezanih
nogu i ruku na ledjima, provodili od 1 do 4 časa vezani bez vode,
hrane, svetlosti ili izvodjenja do W.C. radi svršavanja nužde.

Ishrana za logorske prilike bila je dobra.

Higijena? To bi za logor bila mislena imenica, naro-
čito važi za ćelije gde su bile pune vašiju i to krupne kao naj-

krupniji pirinač, valjda sam ubijao po nekoliko stotina za dan, ali one su se neverovatno brzo množile. Pa i ako promenimo veš, one su ostale u daskama i ono malo posteljine što su nam dozvolili da unesemo, bilo je puno vašiju.

Sistem kazni - volja komandanta i komandira straže i stražara. Kao što sam rekao, zatvaranje u ćeliju br. 19 - tamnica bez vode i hrane, kažnjavanje bez hrane za jedan dan, trčanje u krug u logorskom krugu, stajanjemirno na najvećoj vrućini u logorskom krugu, gde je bio jedan poklopac gvozdeži, valjda nekog hidranta. Na tom poklopcu se stajalo 1-2 časa bez kape - gologlav i mirno, jer su stražari motrili kažnjeni ne mrda. Upadanjem u sobe ili ćelije bilo sa komandantom, komandrom straže ili sami stražari i prebijali nas do iznemoglosti, dok se tučeni ne onesvesti pa ga tako ostave u ćeliji da se sam osvesti i onda ponovo prebijanje.

Stražari - Šiptari, koji su nas čuvali svaki drugi mesec, pušili su na stražarskom mestu na tavanu gde su bile ćelije. Kada mu cigara dogori do prstiju, otvori "šuberče" na vratima ćelije i da zatvoreniku opušak, a zatim zvonu za pomoć i ključeve od ćelija, dodje još jedan stražar, otvore vrata ćelije gde je opušak i prebiju zatvorenika zato što je "pušio" jer je u logoru pušenje zabranjeno.

Vezivanje zatvorenika u džak, narede mu da ide četvoroonoške, a zatim puste dva crna psa da ga hvataju - dresiranje pasa, stajanje uza zid, okrenut k zidu, ali ipak najviše tuča. Sve moguće torture u tuči, bilo pojedinačno, bilo u sobi, pa koga gde zahvate. Najviše je tukao komandant logora - "Motkar", jer je uvek tukao motkom koju je uvek nosio sobom, zatim za ručak ili večeru. Nama u ćelijama daju pasulj, vrlo, vrlo slan, ali zato ne daju vodu, da bi se zatvorenik onesvestio.

To su bila uopštena maltretiranja svakodnevna, a posebna mučenja prilikom izvođenja na saslušanja. Pored šibanja korbačem, kojeg je Karlo Ungar, kao islednik bezdušno upotrebljavao tukli su motkom i to tako što naslone zatvorenika na čošak astala, pa ga motkom tuku pozadi, a ispred je šiljati hošak astala, tako da se ne zna šta je gore i šta više boli; dalje, praktikovali

su da vežu zatvoreniku teg od jednog ili dva kilograma za jaja kanapom, pa tako on stoji raširenih nogu, a teg visi i isteže, drže ga ovako do iznemoglosti. Ovo je bio metod Karla Ungara pri saslušavanju onih koji se odupiru i ne govore ono što on traži. *U sobi gdje je bilo više ljudi, da bih ih upoznao, to su* krivde su *Streljanja, kako ukrugu logora tako i za Bubanj vršena su noću, za Bubanj je noću dolazila Marica i odvodila, nekad direktno iz ćelija i soba, a nekad već pripremljene zatvorenike, koji su u toku dana već bili odvojeni u sobi br. 4 ili 5. Takve zatvorenike skinu samo u gaće i košulje, a noću odvođe na Bubanj Isto tako su u toku noći vršili streljanja u krugu logora i to uza zid kako se ulazi od kapije pa pravo na suprotnu stranu. Tu je streljano više njih. Znam po imenu da su streljani: MILOSAVLJEVIĆ DIMITRIJE, otpravnik vozova iz Grdelice, zatim znam da je u ćeliji br. 9 bila neka žena - Jevrejka, sa dvoje male dece, koja su često plakala: da je jedne noći izvedena iz ćelije i posle desetak minuta čuli su se pojedinačni pucnji. Više se deca nisu čula da plaču. Sutradan mi je SLOBODAN RADMAN, student medicine u ćeliji rekao da je Jevrejka sa decom likvidirana uza sami zid zatvorske zgrade.*

Mnogi su u krugu streljani, ali njihova imena teško ko može da zna. Jedino ako su u životu neke dve žene. Jedna se zvala MILA a druga MILKA. One bi mogle da znaju, jer je, koliko se sećam, MIRA VODILA KARTOTEKU, znala bi i braća RADMAN SLOBODAN I DARKO, ali sam za njih čuo da su prilikom povlačenja Nemaca streljani ispred logora.

Iz grupe, koja je došla iz Grdelice, streljani su: NIKOLA STAMENKOVIĆ, rođjen u Priboju vranjskom, bio je telegrafista u Grdelici, zatim DODIĆ DRAGOLJUB, telegrafista, sn železničara, MILOSAVLJEVIĆ DIMITRIJE, otpravnik vozova u Grdelici, rođjen u selu Oraovici kod Grdelice DJOKA "SIROVANAC" pravnik, rođjen u Grdelici, BORA PEŠIĆ, obućar ih Grdelice i neki MILE, bivši partizanski kurir, rodom iz Grdelice.

Nije mi poznato da je pokušano bekstvo, ali znam da kada Nemci upadnu noću u sobu i traže nekog na pr. ko je sedeo uz astal i čitao ili pisao, ili pisao nešto po zidu. Svi su čitali

niko nije hteo da progovori. Zatim je nastala opšta tuča svih u sobi. "Gusen II", raspoređen sam u blok D i na rad u kamenolom

Tada je bilo manje, većinom su to bili stariji ljudi, koje sam vidjao samo u prolazu za klozer, jer ja nisam bio u grupnoj sobi gde je bilo više ljudi, da bih ih upoznao; teže krivče su držali u ćelijama, a posle su me zatvorili u sobu br. 4 pa 6, gde smo bili nas šest i to:

U Gusenu sam upoznao neke drugove kao što su MOŠI I ILIĆ ZLATOMIR, sada službenik železničke stanice, NIŠ i još neke NIKOLIĆ BORA, vozovodja iz Niša, i pričama se hibrili da bi PROFESOR RAJKOVIĆ,

BRANKO BOJKOVIĆ iz Gabrovca znao da su u logoru Gusen II umrli NOVAKOVIĆ, policijski pisar, koji je izdavao lažne lične parte partizanima i PALANKO, BOŽIDAR ZBRAVKOVIĆ, šef železničke stanice - RANDJEL STOJIČIĆ.

Znam za imena braće RADMAN, jer su nam donosili hranu i pakete po ćelijama. bili i takozvani "Promi/šiti" ljudi iz broja br. 1. To su ljudi koji, iako su u logoru, ipak su bili namazni donosnici. U bloku su imali udobnost sa šivom, bolju hranu i odeću. Iz logora na Crvenom Kretu odveli su nas - grupu od oko 100 zatvorenika, 16. jula 1944. godine na železničku stanicu Crveći Krst. Utovarili su nas u dva teretna vagona, na prozorima iskovali bodljikave žice i transportovali za logor Banjicu kod Beograda. Tamo sam našao neke tace iz Grdelice koje sam poznavao.

Na Banjici sam ostao do 2. avgusta 1944. godine, kada su grupu od 200 ljudi ukrcali u teretne vagona po 50 u vagonu, dali po dve destije sa vodom i po jednu praznu kantu za mokrenje i odveli ne znamo gde. Tek posle putovanja od tri dana, jedne večeri smo iskrcani na železničkoj stanici Mathausen, gde su nas prihvatili stražari i sproveli do zloglasnog koncentracionog logora Mathausen. Tamo nas je jedan mladi podoficir SS jedinica ređom šibao korbažem. Prenočili smo na ledini, ujutru nas skinuli potpuno gole, oduzeli sve što smo poneli i odveli na brijanje i kupanje u jednom podrumu. Posle kupanja dobili smo samo logorske košulje i odveli u blok 18 na karantin. Tu smo ostali 15 dana ne radeći ništa. Tu sam video nekog advokata iz Skoplja - TRIFUNCA koji je radio kao krojač u logoru.

Po izdržanom karantinu transportovani smo peške u logor "Guzen II", rasporedjen sam u bloku D i na rad u kamenolomu. Tamo sam radio oko dva meseca, zatim sam prebačen u transport kolonu, gde smo radili sve i svašta; posle 7-8 dana iz transport kolone prebačen sam u halu 13 na rad na poliršajbnama i na tom radnom mestu ostao sve do oslobodjenja logora 5. maja 1945. godine.

U Guzenu sam upoznao neke drugove kao što su MOMA I MIJA - pravnici iz Beograda, BRANKO MILOJEVIĆ iz Niša i još neke sa kojima sam se nedeljom sastajao i pričama se hibrili da bi dočekali oslobodjenje.

Iz okoline Niša znam da su u logoru Guzen II umrli od iznemoglosti, usled gladovanja i to RADISAV NIKOLIĆ I ĆAZIM NIKŠIĆ iz Bele Palanke, BOŽIDAR ZDRAVKOVIĆ, šef železničke stаницe Popovac, zatim ŽIKA zvan "KURDIJA" iz Grdelice, oćac sadašnjeg direktora fabrike u Grđlici.

U logoru su bili i takozvani "Promi.iti" ljudi iz broka br. 1. To su ljudi koji, iako su u logoru, ipak su bili nemački doušnici. U bloku su imali udobnost za život, bolju hranu i oću, i za uzvrat dostavljali su komandi logora sve sumnjive, osluškivali razgovore zatvorenika i uveličano dostavljali komandi, bilo ih je iz svake nacije pa i naših Jugoslovena, a od njih sam znao nekog LJUBU JOVANOVIĆA - "PATAK" - oficir bivše jugoslovenske vojske, zatim neki MARIĆ I RADE DJORDJEVIĆ iz Beograda i IVIĆ iz Kuršumlije.

Svi zatvorenici su znali za stanovnike bloke 1. i ćuvali su se od njih taman kao i od nemaćkih stražara. Ako se nekoj grupi u razgovoru približava neko iz bloka 1, grupa se ili rastura, ili okrene razgovor o izvršenoj produkciji u hali za protekli dan. Ovi ljudi i sami su znali da su prezreni od ostalih zatvorenika, ali su ili bili slepi i toliko zanešeni da su i sami verovali u pobeću Hitlerovu i ako su saveznićke vojske bile na pragu logora.

Za život i uslove života i logorski režim u logoru GUZEN II moglo bi da se napiše neverovatni ali istiniti roman.

Kada sam pisao o promintima iz bloka 1 u Guzenu, nisam

Umiranje u logoru bilo je najobičnija pojava. Umiralo se od gladi i iznemoglosti, pojedinačno.

ZIKA STOJILJKOVIĆ "KURDIJA" iz Grdelice, na moje oči je utovaren u jedan vagon sa grupom drugih zatvorenika, jer su im prethodno obećali da ih vode u Salzburg na k oporavak. Iako sam svim silama nastojao da ga ubedim da ga vode u smrt, nije slušao, ušao je u vagon. Malo su ih prošetali i vratili - ugušene - mrtve, naduvene. Izbacili su ih iz vagona kao tivke i odneli u krematorijum.

Znam da su blokovi 20 i 9 uništeni sa svim ljudima, a u njima jebilo po oko 200 ljudi. Oni su navodno nešto skrivili i pripremali zaveru protivu nemačke straže, zatvoreni su u blok zatim svi ugušeni otrovnim gasovima. U ovim blokovima bilo je i Jugoslovena, ali njihova imena ne znam.

Iz logora nisam doneo ništa jer sam bio teško oboleo te su me američki vojnici, koji su oslobodili logor, preneli u bolnicu u Lincu, gde sam ostao dva meseca. Kada sam se oporavio, prijavio sam se našem centru za prikupljanje logoraša u Lincu i odatle se vratio u zemlju slobode, pri otpuštanju iz bolnice dobio sam neko staro odelo, jersam skrivio što sam izjavio da se vratim u Jugoslaviju, a nisam pristao da odem u logor onih koji su izjavili da ne žele da se vrate. Po dolasku u našu delegaciju dobio sam uverenje da sam bio u logoru i da se vraćam u Jugoslaviju.

Savez boraca u Grdelici izdao je knjigu "Grdelica u plamenu i refoluciji". I Niš je izdao knjigu "Železničari Niša u revoluciji". U obe ove knjige je pisano o meni i grupi železničara iz Grdelice.

List "Front" br. 3. od 1966. godine pisao je takodje o meni u članku "Voz je otpremljen u propast". Članak je napisao neki Mihajlo Sekušić koga ja ne poznajem, a tako je tačno opisao događaj kao da je bio prisutan. Odakle mu podaci - ne znam. Stari, krezubi železničar koji se pominje, bio je JORDAN KOSTIĆ "ĆORA", rukovodoc manevre.

Kada sam pisao o promintima iz bloka 1 u Guzenu, nisam

rekao o nekim takvim i iz niškog logora. Tu je bio neki JOVA vlasotinački vojvoda, bivši narednik jugoslovenske vojske, imao 5-6 $\frac{1}{2}$ dlaka žutih, što je on zvao brada. Iako je bio u logoru, kočoperio se kao ćuran, pretio partizanima samo dok on izađe iz logora, pobiće sve komuniste ne samo u Vlasotincu, nego u čitavoj Srbiji. Uvek namrgodjen pred zatvorenicima, narogušen kao da će nekog time da zaplaši, a pred Nemcima ljigav, provokator, snishodljiv da bi se dodvorio motkaru i ostalima iz komande. Sebe je smatrao nadčovekom, sa visine gledao na ostale zatvorenike, a zatvorenici svi odreda u JOVI su gledali originalnu buđalu i beskičmenjaka, ismejavali ga na svakom koraku i za sve najgore primere uzimali su Jovu za primer. Neki su ga zvali JOVA bradonja, neki - Gospodin vojvoda, a onaj koji se usudio da mu kaže "druže Jovo", odmah je išao na prevastpitanje u komandi logora, jer vojvoda to odmah javi da je taj i taj komunista, jer njemu - vojvodi kaže "druže". Drugih je bilo, ali manje opadljivih. Ali je zato bilo mnogo više vrljih i odvažnih koji nisu poklekli ni na najtežim mučenjima.

Sećam se jednog uhvaćenog partizana. Nosio je opanke, suknene pantalone i gao boje dolamu sa kaputom i šajkaču. Niko ga od zatvorenika nije poznavao, a na saslušanju nije ni svoje rodjeno ime hteo da kaže, već je govorio imena iz epske narodne pesme. Jednom prilikom izveo me je "kučkar" da počistim krug od otpadaka. Partizan je bio na saslušanju i dok je Karlo Ungar besneo, ovaj je mirno i pribrano odgovarao da on ne zna kako se zove, da je sa ostalim partizanima živeo isključivo u šumi, da nisu navraćali u sela, da nisu uzimali hranu od seljaka, već se hranili divljim jabukama. Ungar toliko pobesni da ovog izubija otkud jabuke zimi na snegu. Ovaj još mirnije odgovara da oni samo nadju drvo jabuke, i zatim odbace sneg i ispod snega vade sveže jabuke i time se hrane. $\frac{1}{2}$ Saslušavan je nekoliko dana, a zatim zauvek nestao, jer je iste noći "marica" odvezla jednu grupu na Bujanj. Valjda je i on bio u grupi. Bilo je sličnih slučajeva, ali ovo je poseban ~~xx~~ primer odvažnosti.

U jednoj sobi je neki MARKO KILIBARDA noću pokazivao na nekoj karti, koja je ubačena u logor kako se kreće Ruski front. Nemci su videli, upali u sobu i sve isprebijali, a Marka posebno,

jer je on izjavio da je karta njegova. Posle ovoga pregled stvari koje se unose, je pooštren i sve sumnjive odbacivane su i nisu predavane zatvorenicima.

Jednom prilikom toliko su isprebijali DARKA RAEMANA da je čudo kako je preživeo.

U logoru je bio i jedan mali ŠPANJOLAC. Ovog su naročito uzimali za u džak radi dresiranja kerova, Kada ga kerovi stignu i skoče na njega on se iz sveg glasa izdere "LAPASIONARIJA" što verujem da tada niko nije znao šta ovaj viče, već se i sami Nemci previjaju od smeha, a ni mi nismo znali šta je on i zašto je vikao. Tek docnije sam u logoru Guzen II doznao ko je La Pasionarija", jer su Španjolci i tamo izvikivali ovo ime.

Randjel Stojičić, s.r.